

Colette Soler

Το αντικείμενο α του Λακάν, οι χρήσεις του

Μετάφραση: Όλγα Βλάχου & Ελένη Μήτσικα

Επιμέλεια: Όλγα Βλάχου

Αθήνα, 2025

Φόρουμ Ψυχανάλυσης του Λακανικού Πεδίου της Αθήνας

Το αντικείμενο α του Λακάν, οι χρήσεις του¹

Colette Soler

Το ονομάσαμε «αντικείμενο α του Λακάν» γιατί ο Λακάν επινόησε την έννοιά του, κατασκεύασε τη λογική και την τοπολογία του, αναδεικνύοντας τις λειτουργίες του. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι αυτές οι λειτουργίες εφαρμόζονται μόνο στο πεδίο μίας ψυχανάλυσης, την οποία θα αποκαλούσαμε λακανική. Το αντικείμενο του Λακάν είναι πανταχού παρόν, με τον ίδιο τρόπο που είναι πανταχού παρόν και το επονομαζόμενο φροϋδικό ασυνείδητο. Είναι σίγουρα ομόλογα. Το ασυνείδητο είναι φροϋδικό γιατί δεν μπορεί να διερευνηθεί, ως γνώση, παρά μόνο χάρη στη μέθοδο που εφευρέθηκε από τον Φρόυντ. Παρ' όλ' αυτά, για να είναι φροϋδικό, το ασυνείδητο πρέπει να ενυπάρχει όπου και το ομιλούν ον, δηλαδή οπουδήποτε το ενστικτώδες υπόκειται στην επενέργεια του λόγου. Όμως, αν το ασυνείδητο ανέκαθεν μιλούσε και αν, από τον Φρόυντ και εφεξής, αποκρυπτογραφείται ως γλώσσα, αυτό δεν μας λέει τι είναι αυτό που το κάνει να μιλάει. Μία απάντηση μπορεί να δοθεί μέσω της θεωρίας του αντικειμένου α , το οποίο είναι συνυφασμένο με το ασυνείδητο - γλώσσα και στοχεύει να εξηγήσει αυτό που «επενεργεί» στη δομή της γλώσσας. Αυτό το αντικείμενο τοποθετείται, λοιπόν, στο πεδίο που ο Φρόυντ όριζε με τους όρους της λίμπιντο και της ενέργειας. Ως εκ τούτου, θα μπορούσαμε να πούμε ότι με το αντικείμενο α , τίθεται υπό εξέταση η κινητήριος δύναμη τόσο της ψυχικής όσο και της κοινωνικής ζωής.

Διότι είναι παντού, και όχι μόνο στην ψυχανάλυση. Από το 1970, στη «Ραδιοφωνία», ο Λακάν διέγινε «την άνοδο στο κοινωνικό ζενίθ του αντικειμένου που ονομάζω μικρό α^2 ». Και η έννοια του λόγου είναι μία σύμπτυξη θεωρητική: στους τρεις όρους, S_1 , S_2 , α , με τους οποίους ο Λακάν μετέφρασε εκ νέου το φροϋδικό ασυνείδητο, η θεωρία προσθέτει και τον τέταρτο όρο, το αντικείμενο α , ήτοι κάθε πραγματικότητα, τόσο υποκειμενική όσο και κοινωνική που επέχει δομή λόγου. Επομένως, μπορούμε να θέσουμε το ερώτημα του αντικειμένου α και των διαφορικών λειτουργιών του στον πολιτισμό και την ψυχανάλυση,

¹ Το παρόν άρθρο δημοσιεύτηκε στο Περιοδικό *Champ lacanien* της Σχολής Ψυχανάλυσης του Λακανικού πεδίου της Γαλλίας : SOLER C., « L'objet α de Lacan, ses usages », *Revue Champ lacanien*, n° 5, 2007/1, σελ. 77-84.

² LACAN J., « Radiophonie », στο *Autres écrits*, Παρίσι, éd. du Seuil, 2001, σελ. 414.

όπως κάναμε και στο σεμινάριο του Λακανικού Πεδίου την περίοδο 2005-2006. Εδώ, όμως, θα μας απασχολήσει μόνο η ψυχανάλυση.

Η ψυχανάλυση είναι στην ουσία της φροϋδική. Δεν υπάρχει παρά μόνο με την προϋπόθεση ότι υπάρχουν αναλυόμενοι που εφαρμόζουν τη φροϋδική μέθοδο, δηλαδή αυτή την ιδιαίτερη διαδικασία που χρησιμοποιεί έναν λόγο που μεταβάλλεται από την πλευρά του αναλυόμενου (ελεύθερος συνειρμός) αλλά και από την πλευρά του αναλυτή (ερμηνεία), και της οποίας ο στόχος δεν έχει καμία σχέση με τη δημοφιλή πρακτική του εμπιστευτικού λόγου ή της εμπιστευτικής μαρτυρίας. Υπό αυτή την έννοια, κάθε ψυχανάλυση παραμένει κατ' αρχάς φροϋδική.

Αντίθετα, ο ψυχαναλυτής ως αντικείμενο είναι ... λακανικός. Η λειτουργία του ψυχαναλυτή στην ψυχανάλυση μελετάται εδώ και πάνω από έναν αιώνα. Η συμμετοχή του μέσω της ομιλίας σε αυτή τη διαδικασία ορίζεται εξ αρχής από τον όρο της ερμηνείας, αλλά αυτό δεν απαντά στο ερώτημα ποιος είναι ο οικονομικός και λιβιδινικός παράγοντας που υποστηρίζει την εξουσία της ερμηνείας. Το ερώτημα τέθηκε πολύ νωρίς, πολύ πριν από τον Λακάν, όταν οι αναλυτές άρχισαν να σκοντάφτουν πάνω στα όρια των αποτελεσμάτων της ερμηνείας. Με τον αναλυτή που λειτουργεί ως αντικείμενο α , ο Λακάν έφερε σε αυτό το ερώτημα τη μοναδική λογική απάντηση, δηλαδή μία απάντηση που ταιριάζει με τη δομή του λόγου. Αυτό μας οδηγεί στη διατύπωση ότι ο αναλυτικός λόγος, έτσι όπως τον έγραψε ο Λακάν, με το αντικείμενο στη θέση του φορέα της πράξης, είναι εκ φύσεως φροϋδο-λακανικός.

Ο Φρόυντ αναγνώρισε βεβαίως τον αναλυτή-αντικείμενο της μεταβίβασης, αλλά δεν μπόρεσε να τον αποσυνδέσει από το κυρίαρχο σημαίνον. Συχνά, λοιπόν, παρακινούσε τους αναλυτές να μην καταχρώνται τη μεταβιβαστική τους εξουσία προκειμένου να κατευθύνουν τον ασθενή, αλλά το 1938, στη *Μία Σύνοψη της Ψυχανάλυσης*, το τελευταίο ανολοκλήρωτο κείμενό του, ο Φρόυντ γράφει: «υπηρετούμε τον ασθενή αναλαμβάνοντας διάφορες λειτουργίες ως αυθεντία και υποκατάστατο των γονέων, ως δάσκαλος και παιδαγωγός, έχουμε κάνει ό,τι καλύτερο για αυτόν³». Με άλλα λόγια, το αντικείμενο της μεταβίβασης παρέμενε για τον Φρόυντ αυτό που ονομάζουμε ο Άλλος, με Α κεφαλαίο. Επινοώντας το

³ FREUD S., *Abrégé de psychanalyse*, Παρίσι, PUF, 1964, σελ. 50 · ελλην. μτφρ. *Μία σύνοψη της ψυχανάλυσης*, μτφρ. Δ. Παναγιωτοπούλου, Αθήνα, Πλέθρον, 2017, σελ. 71.

αντικείμενο α , ο Λακάν δεν επινόησε εκ νέου τον αναλυόμενο, αλλά τον αναλυτή. Σε αυτό το σημείο, πρέπει να προσθέσουμε ότι αυτό κρίνεται στην πράξη, διότι είναι έκδηλο ότι η θεωρία του αντικειμένου, που τώρα την έχουν όλοι στη διάθεσή τους, δεν μπορεί από μόνη της να παράγει αναλυτές στην πράξη, και δεν υπάρχουν άλλοι αναλυτές έξω από αυτήν.

Αντιλαμβάνεστε την ειρωνεία της ακόλουθης ιστορίας. Στη Διεθνή Ψυχαναλυτική Εταιρεία αποκαλούνται θορυβωδώς φροϋδικοί. Λένε ότι είναι φροϋδικοί για να αμφισβητήσουν την ιδιότητα του αναλυτή σε όσους αποκαλούνται λακανικοί. Αλλά πρόκειται απλώς για την άλλη όψη του ίδιου νομίσματος, την λακανική οπτική. Με τη σύλληψη της έννοιας του αντικειμένου α , όποιος αποκαλείται απλώς φροϋδικός αποδεικνύεται ότι παραμένει στήριγμα του Άλλου, και αυτό τον οδηγεί σε μία θέση, που θα την αποκαλούσα συμβοηθού ή συ-στοχαστή, όπως λέει ένας από αυτούς, εκεί όπου όμως θα έπρεπε να λειτουργήσει ως αντικείμενο-αίτιο – το οποίο λειτουργεί σιωπηλά, δεν σκέφτεται αλλά δίνει τροφή για σκέψη. Οι επιπτώσεις αυτής της πρότασης όσον αφορά την ερμηνεία είναι προφανώς τεράστιες, αλλά δεν θα υπεισέλθω σε αυτό το θέμα.

Ας βγούμε λοιπόν από αυτή την αντίληψη: είναι αδύνατον να οριοθετήσουμε τη διάρκεια μίας ανάλυσης και το τέλος της, εν απουσία του αντικειμένου α .

Πώς να μιλήσει κάποιος γι' αυτό το ιδιαίτερο αντικείμενο, που γράφεται μόνο με ένα γράμμα;

Όπως ακριβώς και το ασυνείδητο-γλώσσα, το αντικείμενο α είναι συστατικό στοιχείο του ομιλ-όντος, αλλά ως αυτό που του λείπει⁴. Και παρ' όλ' αυτά, είναι ταυτόχρονα ο δρόμος, η ράγα⁵ μέσω της οποίας καταφθάνουν οι υπερ-απολαύσεις του στο ομιλ-όν. Οι πρόδρομοί του στην ιστορία της ψυχανάλυσης είναι το αρχικώς χαμένο αντικείμενο του Φρόυντ, τα αποκαλούμενα μερικά αντικείμενα της ενόρμησης και το μεταβιβαστικό αντικείμενο στον Γουϊνίκωτ – ως «έμβλημα⁶», στην πραγματικότητα, του αντικειμένου-αίτιο. Το παραθέτω

⁴ LACAN J., « Préface à l'édition anglaise du séminaire XI », στο *Autres écrits*, Παρίσι, éd. du Seuil, 2001, σελ. 573.

⁵ LACAN J., « Postface au Séminaire XI » : « L'objet a tel que je l'écris c'est lui le rail par où viennent au plus-de-jouer ce dont s'habite, voire s'abrite la demande à interpréter. » [Το αντικείμενο α , έτσι όπως το γράφω, αυτό είναι η ράγα, μέσω της οποίας καταφθάνουν στην υπερ-απόλαυση από την οποία κατοικείται, ή ακόμα και βρίσκει καταφύγιο το αίτημα προς ερμηνεία.»] (*Le Séminaire, Livre XI*, Παρίσι, éd. du Seuil, 1973, σελ. 252).

⁶ LACAN J., « Subversion du sujet et dialectique du désir », στο *Écrits*, Παρίσι, éd. du Seuil, 1966, σελ. 814.

επακριβώς : το αντικείμενο α «είναι αυτό που λείπει⁷», εξαιτίας της έλλειψης της γλώσσας. Ωστόσο, στην ουσία αυτή η έλλειψη δεν είναι καθαυτή απλή, γιατί το αντικείμενο απουσιάζει συγχρόνως στο φαντασιακό, το συμβολικό, το πραγματικό, αλλά και τον κόμβο που σχηματίζουν μεταξύ τους. Είναι διακριτό, επομένως, από το αντικείμενο των λεγόμενων «σχέσεων του αντικειμένου», από το οποίο εφορμώντας, σκεφτήκαμε τη μεταβίβαση στην οποία στοχεύει η πραγματικότητα. Εξ αρχής, αντίθετα με την έμφαση που έχει δοθεί σε αυτή τη σχέση αντικειμένου στο αναλυτικό κίνημα, ο Λακάν τόνισε ότι αυτό που ήταν σημαντικό ήταν η έλλειψη αντικειμένου, κάτι που υπογράφει το 1976, χρησιμοποιώντας την έκφραση που προανέφερα.

Ας πάμε, όμως, ένα βήμα πιο πέρα : το αντικείμενο α είναι αυτό που λείπει, και όλο αυτό που δεν λείπει, εξαιτίας του λόγου, προσπαθεί να λησμονηθεί. Στον κοινό λόγο, τον αποκαλούμενο λόγο του κυρίου, όπου το S_1 ορίζει την πραγματικότητα, τόσο την ψυχική όσο και τη συλλογική, το υποκείμενο είναι ένα υποκείμενο συμπληρωμένο που δεν σκέφτεται την έλλειψή του, διότι ο λόγος χρησιμοποιείται ως πλήρωση του χάσματος. Χωρίς αυτό το εγχείρημα πλήρωσης δεν θα καταλαβαίναμε γιατί ο ευνουχισμός ήταν τόσο παρεξηγημένος μαζικά μέχρι την εμφάνιση της ψυχανάλυσης. Κάποιοι συγκεκριμένοι σύγχρονοι συγγραφείς, όχι περισσότερο ανόητοι από τους υπόλοιπους, χλευάζουν την έλλειψη, πιστεύοντας, μάλιστα, ότι είναι μοντέρνοι, αφού θεωρούν ότι στο εξής βρισκόμαστε σε ένα είδος «γης της αφθονίας⁸», όπως το αποκαλεί μία ταινία. Ενδεικτικά, αναφέρουμε τον φιλόσοφο Σλότερνταϊκ και ορισμένους άλλους της ψυχανάλυσης.

Είναι επειδή σύμφωνα με τους λόγους και τα άτομα υπάρχουν διαφορετικές χρήσεις του αντικειμένου α και τρόποι χειρισμού του, δηλαδή να το κάνουμε να χρησιμεύσει σε κάτι. Διότι, πράγματι, χρησιμεύει το αντικείμενο α βάσει μιας έκφρασης στο «Σημείωμα προς τους Ιταλούς⁹», το 1974, και μπορούμε σίγουρα να το κάνουμε να χρησιμεύσει. Ο Λακάν ανέπτυξε ένα ολόκληρο λεξιλόγιο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο για αυτόν τον σκοπό.

⁷ LACAN J., « Préface à l'édition anglaise du Séminaire XI », ό.π., σελ. 573.

⁸ *The land of plenty* (2004): Πρόκειται για μία πολιτική ταινία του Βιμ Βέντερς, η οποία αναφέρεται στον φόβο που φώλιασε στην Αμερική μετά την 11^η Σεπτεμβρίου και τις επιπτώσεις του, όπως αυτές αποτυπώνονται τόσο στις αντιφάσεις της συλλογικής ζωής αλλά και την ατομική ζωή των ηρώων. (Σ.τ.Μ)

⁹ LACAN J., « Note italienne », στο *Autres écrits*, ό.π., σελ. 310.

Σε τι χρησιμεύει; Στοιχειωδώς, εκτός ψυχανάλυσης, θα έλεγα εν συντομία, ότι πρωτίστως χρησιμεύει στο να μπορεί κάποιος να υπάρχει. Το φυσικό υποκείμενο, αυτό που ονομάζω συμπληρωμένο, αυτό που ο Λακάν ορίζει με το δικό του «δεν σκέφτομαι», που υπονοείται «είμαι», δεν είναι καθόλου αδρανές. Πόρρω απέχει. Στην πραγματικότητα το κάνει να χρησιμεύει, το αντικείμενο *α*. Σε τι, όμως; Στο να αρχίζει να παίζει το ρόλο του στην ενόρμηση με την οποία τυλίγεται το αντικείμενο, για την οποία παραθέτω το εξής: «ο καθένας στοχεύει στην καρδιά του και δεν τη φτάνει παρά μόνο με έναν άστοχο πυροβολισμό», με άλλα λόγια ο καθένας αναζητεί να μπορέσει να υπάρξει αλλά χωρίς να τα καταφέρνει. Και το μόνο που μένει ... είναι να ξεκινήσει από την αρχή. Αυτή ακριβώς η επανάληψη, η οποία δεν έχει τίποτα το παθολογικό, αποτελεί τη βάση κάθε δυναμισμού, ο οποίος στηρίζει κάτι που γνωρίζει πολύ καλά ο καθένας από εσάς. Μιλάω για αυτό που ο Φρόυντ έβαζε σαν θεραπευτικό στόχο της ανάλυσης : να δώσουμε πίσω στο υποκείμενο τη δυνατότητα να δουλεύει και να αγαπάει. Ο Λακάν αναδιατυπώνει: το αντικείμενο *α* που λείπει, στηρίζει τις «πιο πετυχημένες υλοποιήσεις» όσον αφορά την εργασία, και «τις πιο αξιαγάπητες πραγματικότητες», όσον αφορά την αγάπη. Με άλλα λόγια, –το είχα ήδη σχολιάσει άλλοτε–, στα λεγόμενα «κλασικά έργα», οτιδήποτε κάνει ο καθένας με τη ζωή του, αλλά και με τους έρωτές του, που είναι όντως αξιαγάπητοι και ο συνδυασμός τους -των έργων και των ερώτων - επηρεάζουν «το γενεαλογικό δέντρο», σύμφωνα με τον Λακάν, με την έννοια της εγγραφής δεσμών συγγένειας αλλά και την ανθρώπινη μνήμη γενικότερα. Και γνωρίζουμε ότι τίποτα δεν διεγείρει περισσότερο πάθος στα υποκείμενα. Δεν υπάρχει κάτι άλλο να πούμε εδώ, εκτός από το ότι αυτό δεν κάνει κάποιον ψυχαναλυτή, εφόσον ο ψυχαναλυτικός λόγος προϋποθέτει μια διαφορετική χρήση του αντικειμένου *α*, που οδηγεί σε ένα άλλο αποτέλεσμα, κάτι που δεν αποκλείει εξάλλου αναγκαστικά το πρώτο, αλλά πρέπει να προστίθεται σε αυτό.

Στην πραγματικότητα, αυτή η άλλη χρήση, είναι μια αντεστραμμένη χρήση, η οποία γίνεται ορατή χάρη στον ψυχαναλυτικό λόγο. Όσον αφορά το αντικείμενο, αντίστροφα με τον λόγο του κυρίου, ο ψυχαναλυτικός λόγος «υπολείπεται στην παραγωγή του», προχωρά στην «εκκένωσή¹⁰» του, όπως λέει ο Λακάν στη «Ραδιοφωνία». Ήδη από το 1967, στην «Περίληψη του Σεμιναρίου για την Αναλυτική Πράξη¹¹», ο Λακάν έκανε λόγο για έναν

¹⁰ LACAN J., « Radiophonie », *ό.π.*, σελ.414.

¹¹ LACAN J., « L'Acte psychanalytique, compte rendu », στο *Autre écrits*, *ό.π.*, σελ. 375-383.

ψυχαναλυτικό δεσμό ως μια «απ-α-θεοποίηση» («dé-aïfication¹²»)¹³. Ήταν η ίδια ιδέα της αφαίρεσης που θα προετοίμαζε τη χρήση της πλήρωσης. Εξού και η αγωνία που προκύπτει στη συγκεκριμένη περίπτωση. Είναι αγχωτικό να το βλέπουμε [το αντικείμενο α] να κάνει τον αναλυτή, σημείωνε ο Λακάν. Θα πρόσθετα ότι τον απογυμνώνει από τον ανθρώπινο χαρακτήρα του, σύμφωνα με τη λειτουργία του, διότι σήμερα, υπό την πίεση του λόγου, πολλοί προσπαθούν να δείξουν με πόσο καλή καρδιά αντιμετωπίζουν την οδύνη του σήμερα.

Να υπογραμμίσω εδώ τον παράδοξο χαρακτήρα της προσφοράς του αναλυτή σε σχέση με τον κοινό λόγο. Ο αναλυτής προσφέρει το αντικείμενο στον αναλυόμενό του, αλλά αυτή η προσφορά συνίσταται στο να αφαιρεί και όχι να προσθέτει. Η τέχνη του να προσφέρεις το αντικείμενο που λείπει, αντικατοπτρίζεται σε όλες τις πτυχές της αναλυτικής πράξης. Θα αναφέρω τρεις που μου φαίνονται ουσιαστικές: στο επίπεδο του αιτήματος, της ερμηνείας και του χρόνου.

Επίσης, μου δόθηκε ήδη η ευκαιρία να υπογραμμίσω ότι είναι μία προσφορά που περνάει μέσα από την άρνηση. Ας πούμε ορισμένα πράγματα γι' αυτή.

1. Την άρνηση ο Λακάν την τοποθέτησε πρωταρχικά σε σχέση με το αίτημα που γεννά η αγάπη της μεταβίβασης, αίτημα αμετάβατο που είναι εγγενώς ένα αίτημα για κάτι μη

¹² Αυτόθι, σελ. 379.

¹³ Ο νεολογισμός του Λακάν «*dé-aïfication / désaïfication*» που προέρχεται από τη λέξη *déification* -που σημαίνει θεοποίηση-, αποδόθηκε ως «απ-α-θεοποίηση» και δηλώνει μια λογική πράξη αφαίρεσης του αντικειμένου. Η Σολέρ - σε άλλο άρθρο της στο ίδιο τεύχος του περιοδικού - διευκρινίζει περισσότερο αυτό το εγχείρημα της «απ-α-θεοποίησης» («*dé-aïfication*»): «Για αυτό δεν μας εκπλήσσει που ο χειρισμός του αντικειμένου στην ψυχανάλυση προκαλεί άγχος στον πολιτισμό. Είναι επειδή, όπως λέει ο Λακάν, όσον αφορά το αντικείμενο η ψυχανάλυση «υπολείπεται στην παραγωγή της», στην παραγωγή της ως πλάνη. Αντιθέτως το παράγει ως εκκένωση, αφαίρεση. Το εγχείρημά της παραπέμπει σε εκείνο της λογικής, είναι ένα εγχείρημα της «απ-α-θεοποίησης» («*dé-aïfication*»), που το αναδεικνύει για αυτό ακριβώς που είναι : η τρύπα στο πραγματικό ως λειτουργία του αιτίου. Αυτή η τρύπα, ήδη εκκενωμένη, αν πρέπει να αδειάσει και άλλο, είναι γιατί το υποκείμενο που καταφθάνει στην ανάλυση είναι ένα υποκείμενο του κυρίαρχου λόγου, άρα ήδη συμπληρωμένο. Να του το καταλογίσουμε αυτό θα ήταν ανόητο. Αντιθέτως, του ζητούμε να μιλήσει για εκείνο που το συμπληρώνει και δεν το πράττουμε για εκείνα που τον ευχαριστούν, αλλά περισσότερο για όσα είναι ανυπόφορα, όπως επίσης και για την αποτυχία εκείνου που το συμπληρώνει. Είναι λοιπόν για να το παρακινήσουμε να εργαστεί πάνω στην κατασκευή της φαντασίωσης και να επεξεργαστεί διεξοδικά το σύμπτωμα, προκειμένου να το οδηγήσουμε στο αντικείμενο που λείπει ανεπανόρθωτα, δεδομένου ότι η γλώσσα ανοίγει τρύπα στο πραγματικό».

SOLER C., « Profits et pertes », *Champ lacanien*, 2007/1, n° 5, σελ. 11-21, Éditions EPFCL-France, σ.19-20. Σε άλλο άρθρο της αναφέρει χαρακτηριστικά : «Ο Λακάν καταρχάς προσέδωσε αξία στο αντικείμενο-έλλειψη και σε συνάρτηση στον αναλυτή «ανοιχτήρι» παράγοντας μία «απ-α-θεοποίηση» (*dé-aïfication*), δηλαδή μία αφαίρεση του αντικειμένου, που λειτουργεί ως «αφέτης» για τον λόγο του αναλυόμενου.

SOLER C., « L'acte analytique dans le Champ lacanien », *Champ lacanien*, 2009/1, n° 7, σελ. 139-147, Éditions EPFCL-France, σελ. 144. [Σ.τ.Μ.]

ιδιαίτερο. Σε αυτό το σημείο συναντά τη σταθερή επιβεβαίωση του Φρόυντ, σύμφωνα με την οποία η ανάλυση δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την παρουσία ενός κάποιου βαθμού απογοήτευσης.

Εντούτοις, αυτή η άρνηση δεν στοχεύει ούτε να ματαιώσει ούτε να επιβραβεύσει το μεταβιβαστικό αίτημα, διότι αυτό θα είχε το ίδιο αποτέλεσμα, σχετικά με αυτό που πρόκειται να αξιοποιηθεί, δηλαδή την ασυνείδητη επιθυμία που ενυπάρχει σε αυτό το αίτημα, η οποία οδηγεί απευθείας σε αυτό που θεμελιώνει αυτή την επιθυμία, δηλαδή στον ευνουχισμό. Αυτή η άρνηση, σχεδόν αποχή θα έλεγα από την φιλανθρωπική αυταπάρνηση, η οποία είναι σαφώς συμπαθητική αλλά χωρίς αναλυτικά αποτελέσματα, είναι η απάντηση ενός «λέγειν ότι όχι». Το «λέγειν ότι όχι» διαφέρει από το «λέγειν όχι». Και δεν είναι ούτε αμφισβήτηση, ούτε άρνηση, ούτε διόρθωση: στοχεύει αλλού. Δείτε σε αυτό το σημείο το «L'Étourdit¹⁴». Η σιωπή αυτού του «λέγειν ότι όχι», δεν ικανοποιεί το αίτημα για αγάπη, αλλά στην πραγματικότητα ικανοποιεί την έννοια της επιμονής σε αυτό το αίτημα. Ο Λακάν συμπεριέλαβε αυτό το νόημα σε έναν ωραίο συλλογισμό: *Σου ζητώ να μου αρνηθείς αυτό που σου προσφέρω, διότι δεν είναι αυτό*.

2. Αυτό το «λέγειν ότι όχι» επιχειρεί εξίσου στην ερμηνεία που απαντά στην παραγωγή του αναλυόμενου. Επειδή πρέπει να προχωρήσω γρήγορα, συγκρατώ μόνο μία διατύπωση: «Αρκεί να ειπωθεί το επιπλέον για να απαντήσει το *δεν αρκεί*¹⁵». Ακόμα και εδώ βλέπετε την ανατροπή. Στον αναλυτικό διάλογο, που προσανατολίζεται από το αντικείμενο αίτιο, το *δεν αρκεί* δεν επικυρώνει ένα *πολύ λίγο να ειπωθεί*, αλλά αντίθετα ένα *επιπλέον να ειπωθεί*, που το επανεκκινεί, ακόμα. Μέχρι που όμως και πώς; Όσον αφορά το πώς, αυτό το *δεν αρκεί* της επανεκκίνησης, διαφέρει εντελώς από το «μπορεί και καλύτερα», αγαπημένη φράση των καθηγητών των σχολείων μας, όπως όλοι γνωρίζετε, διότι το *δεν αρκεί* στην ανάλυση απαντά σε αυτόν «που ήδη μπόρεσε και καλύτερα». Πώς μεταφέρεται όμως, αυτό το *δεν αρκεί*; Προφανώς δεν διατυπώνεται. Και αν συνταχτούμε με τον Λακάν, το εργαλείο αυτού του *δεν αρκεί* είναι η α-σημασιολογική, η αμφίσημη ερμηνεία που δεν λέει τίποτα, αλλά παρεμβαίνει στο λέγειν του αναλυόμενου. Είναι αυτός ο τρόπος ερμηνείας που οδηγεί ορισμένους να πιστεύουν ότι οι αναλυτές δεν ερμηνεύουν πλέον, κάτι βεβαίως που είναι παραλογισμός. Αληθεύει, ωστόσο, ότι ερμηνεύουν διαφορετικά. Σε τι στοχεύει

¹⁴ LACAN J., « L'Étourdit », στο *Autres écrits*, ό.π., σελ. 449-507.

¹⁵ LACAN J., « ...ou pire », *Scilicet* 5, éd. du Seuil, 1975, σελ. 9.

αυτή η άλλη ερμηνεία; Ο Λακάν έχει αναφερθεί σε αυτό στο πέρασμα των χρόνων, με πολλές διαφορετικές εκφράσεις, αλλά όλες αναφέρονται σε μία τομή της οποίας επιχείρησε να κατασκευάσει την τοπολογία και η οποία αποσπά ή μάλλον διαχωρίζει το υποκείμενο από την υποτιθέμενη γνώση. Είναι ένα εγχείρημα στην καρδιά της μεταβίβασης, θα μπορούσα να πω μία χειρουργική εξαγωγή που κάνει την τομή να περάσει ανάμεσα από όλο αυτό που παράγει γνώση και από αυτό που μένει εκτός, που εξ-ίσταται από αυτή τη γνώση.

3. Επίπτωση του αντικειμένου στο χρόνο της ανάλυσης και στη συνεδρία.

Όλοι οι αναλυτές παραδέχονται ότι ο αναλυτής είναι αντικείμενο, έστω και αν ο Λακάν είναι ο μοναδικός που επεξεργάστηκε τη θεωρία του αντικειμένου α και, επίσης, όλοι έχουν σαν αξίωμα ότι μόλις τεθεί σε λειτουργία αυτό το αντικείμενο της μεταβίβασης, αυτό έχει επίπτωση σε όλη την λιβιδινική οικονομία του ασθενούς, και όχι μόνο στη διάρκεια των συνεδριών. Αρκεί να διαβάσουμε ότι έχει γραφτεί για την ανάλυση. : όλοι συμφωνούν ότι από τη στιγμή που ένα υποκείμενο μπαίνει στην ανάλυση, ολόκληρη η λιβιδινική ζωή του αναδιοργανώνεται από αυτό το καινούργιο αντικείμενο και δεν υπάρχει τρόπος να είναι στην ανάλυση χωρίς να είναι σε πλήρη χρόνο. Αυτό θα μας οδηγούσε μάλιστα να σκεφτούμε ότι ο αναλυτής-αίτιο της μεταβίβασης αποτελεί περισσότερο ένα αντικείμενο πανταχού παρόν, που ακολουθεί τον ασθενή σε όλους τους χώρους. Εξού και το ερώτημα, εφόσον βρίσκεται παντού, να μάθουμε πόσο βαραίνει η πράξη του όταν είναι παρόν στη συνεδρία.

Όλοι αυτοί που αποκαλούνται φροϋδικοί σήμερα, καταπιάνονται, σύμφωνα με τους αμιγώς δικούς τους όρους, με την «ανάλυση της μεταβίβασης», αρνούμενοι να θεωρήσουν το χρόνο ένα από τα συνεκτικά δεδομένα της μεταβίβασης. Να αναλύεται η μεταβίβαση καταλήγει να σημαίνει για τον αναλυόμενο περίπου αυτό : «όλα αυτά που μου λες, λένε τι είμαι για σένα», και, κατά συνέπεια, όλες οι ερμηνείες τους συνοψίζονται σε μία γενική διατύπωση: «ορίστε τι μου λες ότι είμαι για σένα». Όμως, μόνο το αντικείμενο α είναι αυτό που δεν μπορεί να λεχθεί. Η ερμηνεία της μεταβίβασης είναι ένας πιθανός δρόμος για να παραταχθούν και να εξαχθούν τα σημαίνοντα και οι σημασίες της απάντησης που μπορούν να απαντήσουν στο ερώτημα της ασυνείδητης επιθυμίας «Τι θέλεις; Τι με θέλει ο Άλλος; » ή στο «Τι είμαι», και για να συμβάλει στο να παραχθούν από τη θεραπεία τα στοιχεία που διαπνέουν τα ζητούμενα του αναλυόμενου. Είναι λοιπόν μία ερμηνεία που κρατιέται στο ίδιο επίπεδο με την αποκωδικοποίηση στοιχείο προς στοιχείο, που είναι παρόμοια, και που δεν μπορεί να δράξει από το αντικείμενο, παρά μόνο αυτό που μπορεί να αποδοθεί, δηλαδή σε γενικές γραμμές τα σημαίνοντα των ιδανικών παρτενέρ ή τα λεγόμενα μερικά αντικείμενα

της ενόρμησης με τις σχετικές σημασιοδοτήσεις σε αυτά που τους αναλογούν. Για να το πούμε διαφορετικά, περιορίζεται στα ασυνείδητα, φαντασιακά και συμβολικά στοιχεία του αντικειμένου της αγάπης, αλλά χάνει το αντικείμενο α. Όμως είναι αυτό που εξουσιάζει το χρόνο. Το έχω αναπτύξει κι αλλού, ότι είτε προκαθορισμένου χρόνου, είτε κυμαινόμενη, είτε συντομευμένη, τουλάχιστον έτσι όπως είδα εγώ να την διαχειρίζεται ο Λακάν, η συνεδρία έχει τα ίδια αποτελέσματα όσον αφορά την αποκωδικοποίηση στοιχείο προς στοιχείο του ασυνείδητου. Διαφοροποιούνται, όμως, όσον αφορά την επεξεργασία της μεταβίβασης που είναι παραθέτω τη φράση - «μια σχέση ουσιαστικά συνδεδεμένη με το χρόνο και τον χειρισμό του¹⁶».

Η σύντομη συνεδρία και αυτό είναι το κεφαλαιώδες σημείο, δεν εμποδίζει καθόλου, όπως ορισμένοι ισχυρίζονται την απαρίθμηση κομμάτι-κομμάτι των στοιχείων του ασυνείδητου: κομμάτι-κομμάτι : είναι το αποτέλεσμα του ρυθμού της ομιλίας. Αυτά τα αποτελέσματα είναι από ορισμένες πλευρές ανυπολόγιστα, αλλά τα στοιχεία που αποτίθενται εκεί και ο ρυθμός που μας επιτρέπει να τα αποσπάσουμε, αυτά είναι περιορισμένα και μπορούν να γίνουν αντικειμενικά. Τι είναι αυτά τα στοιχεία του ασυνείδητου, τα οποία αναζητάμε να αποσπάσουμε στη ροή του λόγου του αναλυόμενου, επειδή ο λόγος είναι ροή και όχι μόνο στην ανάλυση. Είναι περιορισμένα στον αριθμό, και μόνο δύο ειδών, χωρίς να συμπεριλαμβάνεται η σιωπή. Πρόκειται είτε για σημασιολογικές ενότητες (προτάσεις ή αλληλουχία προτάσεων που ολοκληρώνουν το νόημα τους σε ένα συγκεκριμένο σημείο γεμίσματος), και τότε παίρνουμε αυτό που θα ονομάσω συμπερασματική ενότητα, σε ένα κομμάτι από αυτό που αρθρώθηκε στη ροή του λόγου. Είτε απομονώνουμε τις α-σημασιολογικές ενότητες με τομή, δηλαδή αποσπάμε ένα σημαίνον από τον περίγυρό του, είτε διακόπτουμε την αλυσίδα πριν από το τελικό σημείο πτώσης (συνήθης πρακτική του Λακάν). Αποκτούμε, συνεπώς, μια ενότητα μη συμπερασματική, θα λέγαμε περισσότερο α-σημασιολογική, που θα την ονομάσω μετέωρη ενότητα. Όποια και να είναι η διάρκεια της συνεδρίας, το σημείο όπου σταματά είναι είτε μια συμπερασματική παύση, όσο μικρή και αν είναι αυτή, είτε μια μετέωρη παύση. Ακριβώς σε αυτό το σημείο, και μόνο σε αυτό το σημείο, να παρατηρήσουμε ότι η σύντομη και η παρατεταμένη συνεδρία είναι ισότιμες. Στο τέλος ενός λεπτού, ή τριάντα ή σαράντα λεπτών δεν υπάρχει άλλη

¹⁶ LACAN J., « Position de l'inconscient », στο *Écrits*, Παρίσι, éd. du Seuil, 1966, σελ. 844.

επιλογή: πρόκειται ή για μια συμπερασματική ενότητα ή για μια ενότητα μετέωρη. Και αν πρόκειται για σιωπή, τότε είναι κι αυτή μετέωρη.

Το αντικείμενο *α*, λοιπόν, για το οποίο δεν έχουμε ιδέα, και το οποίο δεν έχει εικόνα, αλλά το περιεχόμενο και η υφή του είναι αμιγώς λογικά, δεν μπορεί να προσεγγιστεί στην πράξη παρά μόνο γιατί είναι αυτό που εξουσιάζει το χρόνο. Χωρίς την παρουσία του είναι αδιανόητη η σύντομη συνεδρία, η οποία δίνει υπόσταση στη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην προβλεπόμενη διάσταση του αντικειμένου και την πραγματική του διάσταση, που είναι αδύνατο να τη διατυπώσουμε με λόγια: «Δεν μπορώ να αρθρώσω αυτό που είσαι για μένα...». Πώς αλλιώς να ονομάσουμε αυτή την αδυναμία πρόβλεψης, εκτός από πραγματικό; Παρ' όλ' αυτά, προσοχή, το να αποκαλείται το αντικείμενο πραγματικό δεν οδηγεί σε αυτό που θα μπορούσα να ονομάσω κατ' αναλογία με την αρνητική θεολογία, σε μία αρνητική αντικειμενολογία – αυτό που ο Λακάν ονόμαζε: «μυσταγωγία της μη γνώσης». Είναι αυτό που δεν μπορούμε να βεβαιώσουμε, είναι μία αιτία που παροτρύνει, δεν αφήνει κάποιον ήσυχο και λειτουργεί στην οικονομία του υποκειμένου *hic et nunc*. Αφού περάσει όλο αυτό που μπορεί να ειπωθεί, αυτό το κατάλοιπο του επεξεργασμένου που δεν μπορούμε να το ονομάσουμε, αυτό το «απο-κείμενο» («ab-jet»)¹⁷, δεν παίρνει αξία παρά μόνο στην πράξη της ακριβούς τομής, όπου η παρουσία του αναλυτή είναι η μοναδική που αντιπροσωπεύει ή παρουσιάζει αυτό που δεν μπορεί να αναπαρασταθεί. Γι' αυτό ο Λακάν λέει στο τέλος, πέρα από όσα είπαμε, ότι ο αναλυτής μειώνεται σε αυτό το αντικείμενο. Για τον αναλυόμενο που έχει φτάσει σε αυτό το στάδιο, σε αυτό τον διαχωρισμό ανάμεσα στην υποτιθέμενη γνώση και το αντικείμενο, δεν του μένει πια παρά να διαχωριστεί από τον άβολο αντιπρόσωπο. Και για αυτό «χρειάζεται χρόνος», ακόμη.

¹⁷ Είναι ένας νεολογισμός του Λακάν κατά τον οποίο συμπύκνωση τις λέξεις *abject* —που σημαίνει ελεεινός, αχρείος— και *objet* —αντικείμενο— για να καταδείξει, εκτός των άλλων, τη θέση που παίρνει ο αναλυτής ως αντικείμενο *α* στην αναλυτική πράξη: τη θέση του αποβλήτου, του απορρίμματος. Πρόκειται βεβαίως για μία αφαίρεση. (Σ.τ.Μ.)